

Gränsland

Där självbiografi möter serieteckning

Ellenore Wentjärvi

Examensarbete för bildkonstnärer (YH)-examen

Utbildningen för Bildkonst

Yrkeshögskolan Novia, Jakobstad, Finland 2021

Degree Thesis for fine art, Bachelor of fine art

Degree program in fine art

Novia university of applied sciences and arts, Jakobstad, Finland 2021

EXAMENSARBETE

Författare: Ellenore Wentjärvi

Handledare: Göran Torrkulla, Ulrika Ferm, Carina Ahlskog, Marika Holm

Bedömare: Britt Al- Busultan KM, Maria Westerlund KM

Titel: Gränsland – där serieteckning möter självbiografi

Datum: 09.04.2021

Sidantal: 18

Bilagor: 0

Abstrakt

I detta examensarbete diskuterade jag mitt skapande av ett semisjälvbiografiskt serieverk baserat på min ungdomstid i min hemstad Esbo. Med mitt examensarbete ville jag undersöka hur självbiografi och serieteckning relaterar till varandra och vad de olika genrerna tar fram i varandra. Jag ville även undersöka hur mitt eget skapande kom att ta sig uttryck i ett serieformat; ett format som vid inledandet av projektet ännu var relativt nytt för mig.

Inledningsvis diskuterade jag inspirationen bakom arbetet. Detta inkluderade delvis de händelser i mitt liv som tas upp i verket, men också de självbiografier och serieverk jag använde som referens för mitt skapande. Jag beskrev även den praktiska processen gällande textförfattandet, illustrerandet, och slutförandet av verket. Ytterligare tog jag upp både serieromanen och självbiografin som genrer, och genrernas definitioner och historia. Jag forskade även i vilka tendenser genrerna har att överlappa och varför. Jag försökte även placera mitt eget verk i en konstnärlig och litterär kontext genom att jämföra det med tidigare självbiografiska serieverk som behandlat liknande ämnen.

Språk: svenska

Nyckelord: serieteckning, självbiografi, poesi, illustration, mental hälsa

BACHELOR'S THESIS

Author: Ellenore Wentjärvi

Supervisors: Göran Torrkulla, Ulrika Ferm, Carina Ahlskog, Marika Holm

Assessors: Britt Al- Busultan KM, Maria Westerlund KM

Title: Gränsland – där serieteckning möter självbiografi

Date 09.04.2021

Number of pages:18

Appendices 0

Abstract

In this bachelor's thesis I have discussed my process of creating a semi-autobiographical collection of comics based on my youth in my former hometown Espoo. With my final work I wanted to explore the relationship between autobiographies and comic books and what elements the genres bring out in each other. I also wanted to explore how my own work would take form in the format of a comic book; a format that still was relatively new to me at the beginning of the project.

I began by discussing the inspiration behind the work. This partly included the events in my life that the work focuses on, but also the autobiographies and graphic novels I used as references for my work. I also described the practical process regarding the writing, illustrating, and completion of the work. Further, I discussed the graphic novel and the autobiography as genres, and the definition and history of the genres. I also brought up how the genres tend to overlap and why. I also tried to place my own work in an artistic and literary context by comparing it to earlier autobiographical comics that dealt with similar topics.

Language:

Key words: comic books, autobiography, poetry, illustration, mental health

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

1. INLEDNING	1
2. FÖRARBETET	1
2.1. BAKGRUNDEN	1
2.2. INSPIRATIONEN.....	2
2.3. TEMAT.....	4
3. PROCESSEN	5
3.1. TEXTERNA.....	5
3.2. ILLUSTRATIONERNA	6
3.3. SLUTFÖRANDET.....	7
4. GENRE OCH MATERIAL	8
4.1. SERIETIDNINGEN OCH SERIEROMANEN	8
4.2. SJÄLVBIOGRAFIN OCH MEMOAREN	10
4.3. SJÄLVBIOGRAFISKA ELEMENT INOM SERIETECKNING	11
5. ANALYS	12
6. DISKUSSION	15
7. SAMMANFATTNING	17
LITTERATURLISTA	19

1. INLEDNING

Mitt examensarbete har gått ut på att undersöka serieteckning och självbiografin som genrer och hur de tangerar. För att uppnå detta har jag till största del använt mig av min egen kreativa process och själv skapat ett semisjälvbiografiskt serieverk. Mitt verk är en samling av prosadikter löst baserade på min ungdomstid i Esbo som jag har presenterat i ett serieformat. Verket har fått namnet *Gränsland – berättelser från broarna* och utspelar sig mellan 2016 och 2017, det vill säga kort innan jag flyttade till Jakobstad för att börja studera vid Novia. Verket blev 197 sidor långt och tog omkring åtta månader att färdigställa.

Utöver mitt eget skapande har jag även bekantat mig med övriga skapare och verk som kombinerat serieteckning med självbiografiska element. Jag använde mig av dessa verk delvis som en inspiration för mitt eget verk, men också för att få en bättre inblick i genren. Jag baserade också min undersökning på övriga självbiografier och serieromaner där genrerna inte överlappade. Genom att undersöka genrerna både separat och hur de överlappade hoppades jag få en bättre förståelse för hur jag själv skulle presentera berättelser ur mitt liv i ett serieformat. Jag läste även teoretiska verk om serieromanen och hur denna genre har utvecklats under åren. Genom att sätta mig in i serieromanens historia försökte jag få en inblick i genrens status och vilka möjligheter serieromanen för med sig som genre och medium.

2. FÖRARBETET

2.1. Bakgrunden

Under mina fyra år vid Novia hade jag arbetat mycket med både text och bild vid sidan av varandra, och vid planeringen av mitt slutarbete stod det redan tidigt klart att jag ville kombinera dessa två element. Jag lekte runt med en del olika idéer som inkorporerade text och bild, som att skapa en illustrerad diktsamling eller en bilderbok för vuxna, innan jag fastnade för tanken på att skapa en seriesamling.

Beslutet att göra just ett serieverk grundade sig delvis i en djup uppskattning för serien som genre, men också en nyfikenhet för hur mitt skapande skulle komma att förändras när det presenterades i detta format. Jag hade tidigare arbetat med serieteckning genom att illustrera låttexter och andra poeters dikter i ett serieformat, men det här var första gången jag valde att testa på serieteckning med mina egna texter. Att skapa ett serieverk kändes som en bra kombination mellan det jag redan var bekant med och något som var mer av en utmaning. Att utforska hur mitt skapande skulle förändras i ett serieformat var det jag i första hand ville undersöka med mitt projekt.

Så fort jag hade bestämt mig för att skapa ett serieverk var den självbiografiska, eller semisjälvbiografiska, aspekten något av en självklarhet. Fastän jag tidigare arbetat med fiktion och skönlitteratur har min största inspiration när det gäller mitt skapande alltid varit mitt eget liv och mina egna erfarenheter, både då det gäller mina texter och min bildkonst. Också största delen av de serieverk som inspirerat mig och fått mig att vilja skapa ett eget serieverk innehöll självbiografiska inslag. Med skapandet av mitt serieverk ville jag undersöka hybridgenren *självbiografisk serieroman* och varför jag och så många andra skapare drogs just till serieformatet för att återberätta våra livshistorier. Detta blev den andra frågan jag ville undersöka med mitt skapande.

2.2. Inspirationen

Även om jag visste att jag ville inkludera självbiografiska element i mitt verk var jag till en början inte säker på exakt vilken del av mitt liv det var jag ville fokusera på. I och med detta började jag se tillbaka på tidigare självbiografiska texter jag skrivit, delvis gamla prosadikter och dagboksinslag, men också email och utkast till brev. Det var här jag snubblade över en kort text daterad från våren 2017. Texten var ett första utkast till mitt ansökningsbrev till Novias bildkonstlinje och inleddes med dessa meningar:

”Jag är tjugo år gammal och jag kommer från Esbo. Jag söker mest in till skolor för att få en ursäkt att flytta härifrån.

Låt mig förklara.

Esbo är en stad som är mest känd för nationalparken Noux med sina flygekorrar och så de brutala morderna vid sjön Bodom under 1960-talet.

Under mina dryga tjugo år i den här staden har jag aldrig sett en flygekorre, och jag har heller aldrig blivit brutalt mördad.

Jag är mer bitter över det senare.”

Inget av detta första grova utkast kom förståeligt nog att användas i den slutgiltiga ansökningen, men när jag läste genom texten i efterhand fastnade jag ändå för den raka tonen och hur väl jag lyckats fånga hur jag kände och tänkte i just det ögonblicket. Jag tänkte tillbaka på när jag skrev den och hur desperat jag ville fly ifrån Esbo.

Jag föddes i Esbo år 1996, och jag bodde kvar där ända tills jag inledde mina studier i Jakobstad hösten 2017. Fastän jag tidigare arbetat mycket med självbiografiska ämnen hade jag aldrig tidigare skapat konst baserad på min tid i Esbo. Den främsta orsaken till detta är att jag aldrig någonsin sett Esbo som en särskilt intressant eller inspirerande miljö och att jag därmed kände att jag inte hade särskilt mycket att säga om min tid i Esbo. När jag läste genom texten insåg jag ändå att jag hade en del otalt med min gamla hemstad som det var hög tid att få ur mitt system. På grund av detta valde jag att göra denna korta text till grunden för mitt slutarbete: ett serieverk baserat på min sena tonårstid i Esbo fram tills det att jag flyttade till Jakobstad. Jag tyckte det kändes lämpligt att fokusera på tiden precis innan jag inledde mina studier vid Novia i och med att min studietid nu höll på att närma sig sitt slut. Att jag dessutom använde mig av en del av min ansökningsprocess för att avsluta mitt examensarbete gjorde det ännu klarare för mig att jag höll på att sluta en cirkel.

2.3. Temat

Den huvudsakliga tematiken för projektet var Esbo som stad och min relation till staden som ung. I och med att texten långt var självbiografisk inkommer jag även händelser och problem jag upplevde under denna period av mitt liv. Året innan jag flyttade till Jakobstad präglades mitt liv av en känsla av rastlöshet och vilsenhet. Alla mina vänner hade gått vidare med sina liv och börjat studera och flyttat hemifrån, medan jag fortfarande bodde kvar i mitt barndomshem i Esbo, osäker på vad jag skulle göra med min framtid. Mina dagar gick främst ut på att driva omkring i Esbo och försöka distrahera mig själv från hur uttråkad och rotlös jag egentligen kände mig med hjälp av en kombination av alternativrock från 1980-talet, rödvin, och lugnande tabletter. Ett par gånger i månaden träffade jag en psykolog, men dessa möten förblev till stor del fruktlösa. Enda orsaken till att jag överhuvudtaget dök upp var för att få mina vänner att sluta oroa sig, och största delen av tiden struntade jag fullkomligt i vad min psykolog sade åt mig. Jag avskydde mitt liv, men vägrade också göra något för att faktiskt förbättra min situation. Istället skyllde jag på yttre orsaker, som min brist på studieplats och egen lägenhet. Jag anklagade också Esbo för många av mina problem, och intalade mig själv att mitt liv skulle vara betydligt bättre om jag bara bodde någon annanstans.

Alla dessa händelser och element utgjorde grunden för projektets tematik. Utöver det huvudsakliga temat bestämde jag mig därför för att projektet skulle fokusera på svårigheter i att anpassa sig i vuxenlivet, alkohol- och tablettmissbruk, och mental ohälsa. Jag hade ursprungligen inte planerat att tematiken skulle bli så mörk som den blev, men i ett försök att hålla mig så ärlig som möjligt blev det ändå så det blev.

3. PROCESSEN

3.1. Texterna

Jag valde att presentera tematiken i form av korta prosadikter. Prosapoesi var något jag från tidigare var van vid, och den litterära stil jag tidigare arbetat mest i.

Efter att jag valt tematiken och uttryckssätt flöt de första dikterna på smidigt. Jag hade ett ämne, och jag hade mycket att säga om det. Att skriva dikter om min uppväxttid i Esbo var lätt. Jag valde att inte planera alltför mycket, utan istället skriva fritt och redigera i efterhand. Jag hade snart ett tio sidor långt Word-dokument fyllt med grova utkast för dikter, anteckningar gällande vad det var jag ville åstadkomma, och lätttexter som inspirerat mig i stunden. Vid det här laget hade jag alltså mer text än vad jag faktiskt behövde. Det mest tidskrävande elementet blev därför att redigera och att få de individuella dikterna att fungera i en sekvens.

Jag valde att skriva största delen av dikterna i andrapersonsperspektiv, det vill säga ”du”-perspektiv. Även om berättelsens huvudperson var baserad på mig själv och mina upplevelser kändes det obekvämt att skriva i förstapersonsperspektiv. Alla händelser jag tar upp i texten ägde rum för över fyra år sedan, och när jag såg tillbaka på dem kunde jag inte längre identifiera mig med vem jag var då. Det hade gått för lång tid och jag upplevde en distans till berättelsen. Huvudpersonen blev alltså någon form av en alternativ version av mitt forna jag.

Verkets titel tog ett tag att få fram, och under skapandet av boken använde jag mig av diverse titlar som platshållare. Jag fastnade ändå tidigt för termen Gränsland, och ville använda mig av den på ett eller annat vis i boktiteln. Gränsland refererar delvis till Esbo som enligt mig befinner sig på gränsen mellan landsbygd och industriell storstad. Vidare syftar titeln på att befinna sig i gränslandet mellan barndom och vuxenliv. Gränsland är också en lös översättning av termen *Borderline*, också känt som *borderline personlighetsstörning*, eller *emotionellt instabil personlighetsstörning*, en diagnos jag fick när jag var omkring tjugo. Även om jag inte tar upp diagnosen vid namn i verket är flera av de händelser och det mentala illamående jag behandlar ett direkt resultat av sjukdomen. Verket fick också undertiteln ”Berättelser från broarna”.

Broarna hänvisar delvis till idén om gränser och övergångar i livet, men också de fysiska broar som hittas i Esbo. När jag tänkte tillbaka på min tid i Esbo var ett av de starkaste minnena broarna som går över motorvägarna och hur jag brukade stå och betrakta bilarna som körde förbi. På grund av detta utspelar sig en stor del av dikterna på eller intill broarna i Esbo.

3.2. Illustrationerna

I och med att jag i det här skedet hade texterna under kontroll började jag fokusera på den visuella sidan. Tidigare samma år hade jag för första gången börjat arbeta med en digital ritplatta. Fastän jag inte hade särskilt mycket erfarenhet gällande att arbeta med en ritplatta insåg jag snabbt att arbeta med illustrationerna digitalt skulle förenkla processen avsevärt. Med denna insikt i tankarna började jag skissa upp idéer för bilderna i programmet Clip Studio Paint; ett program speciellt ämnat för skapandet av serier och manga.

Som referens för bilderna använde jag fotografier jag tagit med min telefon. För att komma in i rätt stämning och lyckas fånga det Esbo jag hade i tankarna gick jag genom gamla foton tagna i appen Snapchat under 2016 och 2017; åren då dikterna utspelade sig. När jag filtrat bort ett hundratal selfies hade jag kvar ett dussintal bilder som faktiskt illustrerade Esbo: solnedgångar vid Gäddviks hamn, prästkragar vid vägrenen, lyftkranar och en oändlig mängd halvfärdiga byggarbeten. Dessa bilder försökte jag använda så långt det gick som grund för mina illustrationer. Jag använde mig också av bilder på mig själv och diverse bruksföremål som inspiration för teckningarna. Resten av referensbilderna tog jag med min mobilkamera under hösten 2020 eller lånade inspiration från Google Streetview när jag inte fysiskt kunde ta mig till Esbo.

Designen för verkets huvudperson var löst baserad på mig själv, men jag valde ändå att inte fokusera alltför mycket på få karaktären att likna mig till utseendet då det gällde ansikte och

kroppform. Istället fokuserade jag på kläder och frisyr och andra kännpaka element vid en persons utseende. Huvudpersonen har samma kläder i varje scen: en kort rutig kjol, sport-bh med en huvtröja ovanpå, och ett par Dr Martens-kängor. Dessa kläder överensstämde till stor del med kläder jag själv hade ägt och klätt mig i när jag var yngre. Motivationen till att låta huvudpersonen ha på sig samma kläder i varje scen var också en hyllning till klassisk serieteckning där detta är väldigt vanligt. Många klassiska seriefigurer har endast en enda utstyrsel, som Kalle Ankas sjömanskostym eller Charlie Browns gula t-tröja och svarta shorts i Snobben. Orsaken till detta är ofta att göra karaktären så lätt igenkännlig som möjligt för läsaren, vilket också till stor del är varför jag valde att upprepa samma kombination av kläder genom hela verket. Samtidigt kände jag också att det lämpade sig ur ett narrativt perspektiv. Att ha på sig samma kläder varje dag och därmed försumma sin personliga hygien kan ses som symptom på depression och andra exempel på bristande mental hälsa, vilket överensstämmer med huvudpersonen. Upprepningen av kläder uppfyllde alltså både ett praktiskt och ett tematiskt behov.

I och med att texten var skriven i andrapersonsperspektiv vill jag att detta också skulle reflekteras i illustrationerna. Illustrationerna växlar mellan att visa berättaren ur ett utomstående perspektiv och att visa världen ur berättarens ögon. I och med detta ville jag hålla mig nära berättaren men samtidigt hålla en viss distans. På grund av detta blandas bilder av huvudpersonens händer och skor med bilder på omgivningen och huvudpersonen i helfigur. Med detta ville jag skapa samma känsla av distanserad närhet jag försökte framföra med andrapersonsperspektivet i dikterna.

3.3. Slutförandet

I och med att texterna och illustrationerna började bli färdiga var det dags att fundera på hur hela projektet skulle färdigställas och presenteras. Jag visste att jag ville skapa en fysisk bok, och det största orosmomentet för mig var hur detta skulle ske i praktiken.

Möjligheterna jag hade var antingen att själv printa och sätta ihop verket, eller att betala ett tryckeri för att göra det åt mig. Bägge metoder hade sina för- och nackdelar. Att anlita ett tryckeri skulle på många vis vara enklare och möjliggöra att trycka upp fler kopior. Samtidigt skulle det också komma att kosta betydligt mer än ifall jag gjorde det för hand. Å andra sidan skulle resultatet knappast bli lika professionellt ifall jag gjorde det själv, men det skulle också kännas mer personligt. Efter att ha övervägt frågan ett tag kom jag fram till att jag ändå ville printa och trycka boken själv. Projektet var vid det här laget så pass personligt för mig att jag inte kände mig bekväm med att låta någon annan ta över slutförandet av det.

Ett annat problem vid slutförandet av projektet var hur det skulle utställas. Även om jag var väldigt fäst vid boken som ett objekt gick det inte att förneka att en tunn liten pocketbok inte var ett särskilt intressant eller uppseendeväckande utställningsobjekt. Vid planeringen av utställningen började jag därför fundera över om det fanns några övriga objekt jag kunde utställa i samband med boken. Det var här jag återvände till fotografierna från Snapchat som jag använt som referens och inspiration vid början av projektet. Jag insåg att ställa ut fotografierna i samband med boken skulle förtydliga vad det var jag ville förmedla och dessutom ge en verklig kontext till verket. Denna verkliga kontext skulle också förstärka de självbiografiska elementen i verket. Jag insåg också att Snapchat-bilderna på många sätt påminde om serierutor, då flera av fotografierna inkluderade en bildtext. På grund av detta kände jag att fotografierna inte bara fungerade som utfyllnad, utan att de också kompletterade mitt verk. Jag bestämde mig därför för att inkorporera bilderna i själva utställandet av verket.

4. GENRE OCH MATERIAL

4.1. Serietidningen och serieromanen

Vid utförandet av mitt projekt var det väldigt viktigt för mig att också få en förståelse för serieromanen som genre. Jag valde därför att läsa på om seriens historia och definitioner. Att studera serieteckning ur ett akademiskt perspektiv är fortfarande relativt nytt, och därför finns

inte en allmänt gällande definition på vad en serie faktiskt är. De flesta definitioner är ändå överens om att en serie är en *samling bilder i sekvens* (Eisner, 1990). Denna definition har dock fått kritik för att vara för lös, i och med att såväl animerade filmer som bygganvisningar också uppfyller dessa kriterier. En striktare definition, som att en serie måste inkludera både text och bild, har också sina brister då det finns flera serier som helt saknar text, så kallade *pantominsier*. (Eisner, 1990, s. 16)

På grund av svårigheterna med att definiera vad en serie är saknas också en allmänt godkänd definition på serieromanen, eller *graphic novel*. Generellt sett är folk överens om att det gäller en samling serier som presenteras i bokformat, eller som serietecknaren Art Spiegelman sade: en lång serietidning som kräver ett bokmärke (Hill, 2018). Denna definition skiljer dock inte mellan serieromaner och seriesamlingar. En mer snäv definition är Michael Schumachers: *book-length works of sequential art expanded in scope to include biography, memoir, history, and other types of non-fiction*. (Schumacher, 2010, s. 372), och det är också denna definition jag kommer använda när jag talar om serieromaner i denna text.

I Norden började termen serieroman användas under 1980-talet, men i USA dateras termen *graphic novel* tillbaka ända till det tidiga 1900-talet. Trots det var det först i och med Will Eisners *A Contract with God* (1978) som termen populariserades. Populariseringen av serieromanen sammanträffade också med Comics Code Authoritys (CCA) försvagade influens på serieteckningen. CCA var en moralisk kod som upprättades 1954, som serietecknare för USA:s största serieförlag förväntades upprätthålla med sina verk. Med denna kod ville serieförlagen uppmuntra gott uppförande hos unga läsare och avskräcka dem från kriminellt eller antisocialt beteende. På grund av detta fick serier bland annat inte innehålla vulgärt språk, våld eller skräck, förlöjligandet av auktoritetsfigurer, eller nakenhet. (CBLDF, 2021)

Som en reaktion mot dessa strikta regler blomrade en undergroundrörelse inom serievärlden upp. Inom undergroundserierna – eller *comix*, som de kom att kallas – behandlades mörkare ämnen som inte skulle tillåtas under CCA. Det var också inom denna rörelse serietecknare som

Art Spiegelman och Allison Bechdel gjorde ett namn för sig. Eisners utgivande av *A Contract with God* och den blomstrande undergroundscenen ledde till att serien som medium började tas mer på allvar, och från och med 1980-talet blev serieromanen ett alltmer populärt format för serietecknare. (Weiner, 2012, s. 26)

4.2. Självbiofin och memoaren

En biografi är ett annat ord för en litterär livshistoria, medan en självbiografi är en biografi där berättaren själv redogör för sitt eget liv (Encyclopedia Britannica, 2020). Begreppen självbiografi och memoar används ofta som synonymer, men i själva verket finns det en hel del skillnader mellan respektive genrer. En memoar innefattar berättarens personliga upplevelser och perspektiv på yttre händelser, medan en självbiografi istället blickar inåt mot författarens inre liv. Man kan också beskriva det som att memoarer fokuserar på *vad* det är som återberättas, medan en självbiografi istället har fokus på *vem* det är som återberättar. En annan vanlig definition är att en självbiografi tenderar att fokusera på författarens hela liv fram tills skrivande stund, medan en memoar fokuserar på en specifik period eller händelse. I och med detta tenderar självbiografier hålla sig till en mer strikt kronologi än memoarer, medan inom memoaren ligger fokus ofta istället på att hålla sig till ett specifikt ämne eller tema snarare än att exakt återge vad som hände i rätt ordning. (Head, 2020)

En stor del av inspirationen för mitt verk kom just från biografier, självbiografier och memoarer. Jag fascinerades av idén om att återberätta verkliga händelser i skönlitterärt format. I förberedelse för mitt arbete läste jag därför flera böcker inom dessa genrer. Jag valde särskilt att fokusera på böcker som tangerade de ämnen jag behandlade i mitt verk, som missbruk och mental hälsa. De verk jag fastnade mest för inom denna tematik var Cat Marnells *How to Murder your Life*, en memoar om Marnells amfetaminmissbruk och ätstörningar, och Lucas Moodyssons *Tolv Månader i Skugga*, som tar upp ett svårt år i Moodyssons liv där han funderar över problem i samtiden. Jag fastnade också för Moodyssons val att fokusera specifikt på ett år i sitt verk, då detta påminde mycket om hur jag hade planerat lägga upp min egen historia.

I och med att jag också tog upp flera musikaliska och popkulturella influenser i min serieroman valde jag även att läsa biografier som behandlade de figurer jag tar upp, som *Touching from a Distance*, en biografi om Ian Curtis skriven av hans änka Deborah Curtis, och *Strange Fascination: David Bowie, the Definite Story*, av David Buckley. Motivationen bakom att läsa dessa böcker var delvis för att få en bättre inblick i personernas liv, men också för att se hur författarna hade presenterat verkliga händelser ur ett litterärt perspektiv.

Gränsen mellan fakta och fiktion var något som fascinerade mig när jag själv började skriva mitt verk. Även om jag hämtade mycket inspiration från självbiografier och memoarer, valde jag ändå att kategorisera mitt verk som *semisjälvbiografiskt*. Fastän jag försökte hålla mig så sanningsenlig som möjligt i mina dikter var jag tvungen att ändra på en del detaljer för att få texten att flyta på naturligt. Jag var också tvungen att hoppa över vissa händelser som inte passade in i narrativet, och antingen slå ihop eller svänga om ordningen på andra.

4.3. Självbiografiska element inom serieteckning

Att använda sig av serieteckning för att berätta sin livshistoria är inget nytt fenomen. Det faktum att Schumacher (2010, s. 372) valde att specifikt nämna både memoar och självbiografi i sin definition av serieromanen visar att dessa bägge genrer har en tendens att överlappa. Självbiografiska serier började dyka upp under seriens undergroundperiod mellan 1960- och 1980-talet, och med populariseringen av serieromanen överfördes de självbiografiska elementen från kortare seriestrippar till längre självbiografiska verk. Redan Will Eisners *A Contract With God* inkorporerade element inspirerade av författarens eget liv. (Encyclopedia Britannica, 2021)

Sedan 1980-talet framåt har memoaren och självbiografien ofta presenterats i serieform, och flera av de mest högst ansedda serieverk kombinerar element av biografi eller memoar med serien. Det mest kända av dessa är förmodligen Art Spiegelmans *Maus* (1991), det första, och

hittills enda, serieverk som vunnit en Pulitzer. På grund av inkorporeringen av genrer som memoar, biografi, och historia blev *Maus* också ett av de första serieverk som kom att tas på allvar ur ett akademiskt perspektiv. (Weiner, 2012, s. 38)

Som vi redan etablerat var en stor del av de serieverk jag läst och uppskattat på ett eller annat plan självbiografiska. Memoaren *Fun Home* av Allison Bechdel var den första serieromanen jag någonsin läste, och det verk som födde min kärlek för mediet. Också *Maus* var ett av de verk som väckte min fascination och uppskattning för genren. Även om serieromanen ursprungligen populariserades i USA har genren också fått en stabil plats inom den nordiska scenen. Under senare år har svenska serietecknare som Elin Lucassi, Coco Moodysson, Linda Spåman, och Nina Hemmingsson gjort namn för sig, medan Ulla Donner och Edith Hammar slagit genom på den finländska fronten. Verk som Coco Moodyssons *Mörkt Album* och Linda Spåmans *Misslyckat Självord i Mölndals Bro* tillhörde de självbiografiska serieverk som influerade mig i mitt eget skapande av mitt serieverk.

5. ANALYS

Något alla de självbiografiska serieverk som inspirerat mig hade gemensamt var hur de tog upp ämnen som var mörka och ofta djupt personliga. I *Maus* berättar Spiegelman om sin fars upplevelser under förintelsen, och hur relationen mellan fader och son påverkas av faderns trauma. Även *Fun Home* behandlar en komplicerad relation mellan fader och dotter, där Bechdel behandlar sin barndom och sina känslor efter faderns död. I *Mörkt Album* tar Moodysson upp ämnen som depression, utbrändhet och att känna sig osäker på sin framtid. Depression behandlas även i *Misslyckat Självord i Mölndals Bro*, där Spåman berättar om ett självmordsförsök i sin ungdom och tiden hon spenderade inom den slutna psykiatriska vården som följd.

Även om den tematik jag själv valt att behandla knappast var lika allvarlig som de ämnen Spiegelman eller Bechdel tagit upp i sina verk, kände jag ändå en gemenskap med dessa författare. Även om jag kanske inte planerat det till att börja med, hade mycket av mitt eget serieverk kommit att fokusera på ämnen som ensamhet, missbruk, och depression. Detta fick mig att fundera över ifall jag skulle varit bekväm med att presentera samma texter i ett annat format än serieteckning, eller om det var något med det visuella formatet som gjorde det lättare att ta upp dessa ämnen. När jag såg tillbaka på tidigare texter och konstverk jag skapat som tangerade liknande teman, lade jag märke till att jag i dessa verk lade en större fokus vid att upprätthålla en lättsam ton med hjälp av inkluderandet av mörk humor och sarkasm än vad jag gjort i manuset för mitt serieverk. Denna insikt var väldigt intressant för mig. Innan jag inledde mitt arbete hade jag förvisso förväntat mig att mitt visuella uttryckssätt skulle komma att påverkas av serien som medium, men vad jag inte hade förutsett var att mitt sätt att skriva också skulle komma att påverkas.

Detta fick mig att ifrågasätta ifall de verk jag inspirerats av skulle ha kunnat presenterats på ett annat sätt än genom serier. Skulle dessa verk haft den genomslagskraft som de hade ifall de varit vanliga böcker istället för serieverk? Skulle skaparna kunnat berätta sina historier överhuvudtaget ifall de valt ett annat medium?

Svaret på dessa frågor var enkelt. I alla dessa fall var serien inte bara ett sätt att förmedla berättelsen, utan en vital del av narrativet. Serien var här inte bara ett visuellt medium, utan också en litterär genre. En intressantare fråga var *varför* dessa skapare hade känt sig mer bekväma med att presentera sina historier i serieformat. Varför kände *jag* mig mer bekväm med det?

Min första tanke var serietidningens långa rykte som ett medium ämnat för barn. Även om skapare som Eisner, Spiegelman, och Bechdel hade hjälpt etablera serien som ett mer seriöst medium lever ändå denna stereotyp på många vis kvar. Fanns det en möjlighet att skaparna

upplevde det lättare att ta upp allvarliga ämnen i ett medium som historiskt sett inte blivit taget på allvar? Gjorde serieformatet dessa mörka ämnen mer lättsmälta för läsaren? Eller var det istället kontrasten mellan det lättsamt visuella och det allvarligt litterära som tilltalade såväl skapare som läsare?

En annan möjlighet är att serieteckningens tekniska aspekter lättar upp den mörka tematiken för skaparen. Till skillnad från klassisk serieteckning där olika skapare ofta står för manus respektive illustrationer måste författaren till en serieroman ansvara för bägge två. Fastän slutresultatet kan se enkelt ut ligger ofta mycket tekniskt arbete bakom, då planeringen inkluderar både författandet av manuset och det grafiska förarbetet. När det gäller självbiografiska verk behöver författaren dessutom se på sina egna upplevelser ur ett väldigt tekniskt perspektiv, och fokusera på vilka litterära och visuella stilmedel som bäst kan förmedla dessa upplevelser. Fokuset på alla dessa tekniska element kan leda till en emotionell distans till verket för skaparen, vilket kan förklara varför serieformatet lämpar sig för mörka och personliga ämnen.

Den tredje förklaringen grundar sig i tanken om att en stor del av serieteckning baserar sig på att påverka läsarens känslor, eller att *manipulera* läsaren (Eisner, 1990, s. 26). Även om termen manipulation har en negativ klang så bygger en stor del av allt kreativt skapande på en relation mellan skapare och konsument där skaparen på ett eller annat vis försöker påverka konsumenten. Detta görs för att konsumenten ska tolka verket korrekt eller få den emotionella reaktion inför verket som skaparen hoppas på. Inom litteratur kan detta ta sig uttryck i meningsuppbyggnad och ordval, medan inom bildkonsten tar denna typ av manipulation sig ofta form av färgval och symbolik. I och med att serieteckning på många vis är en kombination av bildkonst och litteratur används samma typ av stilmedel för att manipulera läsarens känslor som inom dessa medier, men det finns också vissa stilmedel som är unika för serieteckningen.

I *Comics & Sequential Art* (1990) nämner Eisner vikten av *timing* för att manipulera läsaren, något som till stor del är unikt för serieteckning. Med timing menar Eisner till exempel användningen av olika storlekar på paneler eller användningen av svarta eller blanka paneler för att skapa en rytm. Denna rytm skapar en spänning hos läsaren, vilket innebär att serieskaparen har mer kontroll över *hur* läsaren reagerar emotionellt, och *när* hen skall reagera. Mängden kontroll serieskaparen har gällande det emotionella narrativet kan förklara varför självbiografin och serieteckning tenderar att tangera. Inom klassisk bildkonst och skönlitteratur ligger mycket ansvar hos konsumenten att tolka saker fritt, medan inom serieteckning får konsumenten allt serverat och med hjälp av timing får hen till och med en vink om hur hen förväntas reagera emotionellt. När man använder mörka och personliga ämnen i sin konst kan det underlätta att veta att man i alla fall har full kontroll över hur ens historia förmedlas.

6. DISKUSSION

Varför de övriga författarna valde att göra självbiografiska serieverk kan jag omöjligt svara på, men i mitt fall rörde det sig om en kombination av de tre förklaringar jag tidigare redogjort för. Genom att använda mig av serieteckning kände jag mig bekvämare med att behandla mörka ämnen med en öppenhet och ärlighet. Ju mer jag arbetade med projektet, desto större emotionell distans upplevde jag inför det ursprungliga materialet. Genom att fokusera på hur jag bäst kunde gestalta och presentera materialet hade jag omedvetet fikionaliserat mina egna minnen, och fastän allt i min bok var baserat på mitt eget liv började jag så småningom se det som en fiktiv berättelse snarare än en memoar eller självbiografi. Tanken på att alla mina minnen skulle leva vidare i världen helt självständigt från mig ledde till en känsla av befrielse jag inte hade förväntat mig.

Vid inledandet av projektet hade mina huvudsakliga mål varit att undersöka serieteckning och självbiografin, och utforska hur mitt skapande skulle komma att förändras i ett serieformat. Även om jag temamässigt höll mig till ämnen jag tidigare hade arbetat med, och att det

självb biografiska långt ifrån var något nytt för mig, kom ändå en del av mitt skapande att förändras under processen. Speciellt på den visuella sidan förändrades en del jämfört med mitt vanliga tecknande. Mycket av det rörde själva gestaltningen, som användning av färg och motiv. Medan jag i mina tidigare konstverk hade använt mig av en väldigt intensiv färgskala med kombinationer av neon- och pastelltoner, hade jag här bestämt mig för att hålla mig till en svartvit skala. Detta var till stor del av praktiska skäl, som att spara på tid och kostnader, men också för att låta texten och bilderna tala för sig själv utan distraktioner. Det svartvita intrycket ledde till en mer dramatisk stämning vilket jag också kände att passade tematiken. Samtidigt passade också färglösheten ihop med den bild jag ville måla upp av Esbo: tråkig och livlös. Motivmässigt var jag också tvungen att vidga mina vyer och illustrera motiv jag tidigare inte jobbat med för att göra den historia jag ville berätta rättvisa. I mitt vanliga tecknande och målning jobbar jag främst med människor och interiörer. Dessa motiv ingick förvisso delvis i *Gränsland*, men en stor del av illustrationerna bestod även av landskap och stadsmiljöer, vilket till en början var något av en utmaning för mig. Efter ett tag vände jag mig dock vid de nya motiven.

Som tidigare nämnts skedde också förändringar i mitt uttryck när det gällde innehållet i dikterna. Jag kunde diskutera ämnen öppnare och med en aning mer seriös ton än vad mitt skrivande vanligtvis består av. Vanligtvis använder jag mig mycket av sarkasm och mörk humor när jag skriver om personliga ämnen, och även om jag inte ville ta mig själv på allt för stort allvar den här gången heller så kände jag inte heller ett lika stort behov för att gömma mig bakom humor som jag vanligtvis gör.

När det gällde själva språket skedde inga större förändringar. Jag hade förväntat mig att det skulle ske en större kontrast mellan poesin i texten och serieillustrationerna, i och med att jag på många sätt såg de två genrerna som motpoler till varandra, där poesi stod för det högkulturella och seriösa medan serieteckningen stod för det lågkulturella och komiska. Här dök återigen stereotypen om att serier var något barnsligt och att serieteckning vare sig kunde räknas som seriös litteratur eller bildkonst upp.

Till min förvåning fungerade de två medierna ändå väldigt bra ihop. Som redan etablerat handlar mycket av serieteckning om rytm och timing, inte helt olikt en dikt. Genom att bryta upp texten i olika paneler lyckades jag skapa en poetisk rytm i verket. Denna rytm i kombination med illustrationerna ledde också till en mer känslomässig intensitet i verket, som jag förmodligen inte hade kunnat uppnå i ett annat medium än serieteckning.

Det stod snart klart att serieteckning och poesi inte borde beskrivas som motpoler till varandra, utan snarare som komplement. Även om serieteckning historiskt haft en lägre status än poesi har saker förändrats under de senaste decennierna. Detta delvis på grund av serieteckningens höjda status tack vare skapare som Eisner, Spiegelman, och Bechdel, men också tack vare hur lättillgängligt poesi blivit under senare år. Med internets uppkomst har det aldrig varit lättare att publicera och sprida dikter, vilket har lett till en minskning av den elitism som historiskt präglat poesin som konstform. I och med detta har gränserna mellan hög- och lågkultur suddats ut, vilket förhoppningsvis innebär att konst mer än tidigare kan dömas baserat på sina faktiska meriter snarare än mediets status eller historiska associationer.

7. SAMMANFATTNING

Målet med mitt arbete var att skapa ett semisjälvbiografiskt serieverk och presentera det i bokformat. Slutresultatet blev en 197-sidor lång samling prosadikter illustrerade i serieformat. Processen tog närmare åtta månader, och inkluderade författandet av dikterna, redigering, illustrering, och slutförandet. Slutförandet gick ut på att förse bilderna med text och att skriva ut och sätta ihop verket. En stor del av arbetet gick ut på att arbeta med text och bild vid sidan om varandra och reda ut relationen mellan text och bild.

Jag ville även utforska serieromanen som genre och hur självbiografiska element historiskt använts inom genren. Jag var särskilt intresserad av hur tidigare skapare behandlat mörka och djupt personliga ämnen i sina serier, och varför jag själv valt att använda mig av detta format

för att berätta min livshistoria. Speciellt fokuserade jag på verken *Maus* av Art Spiegelman, *Fun Home* av Allison Bechdel, *Mörkt Album* av Coco Moodysson, och *Misslyckat självmord i Mölndals Bro* av Linda Spåman. Jag studerade även serieromanens historia, och rörelser inom serieteckningen under 1900-talet som ledde till serieromanens uppgång under 1980-talet. Mina studier i serieromanens historia fick mig även att förstå serieromanen som en visuell och litterär genre med sina egna stildrag och trender snarare än bara ett visuellt medium.

Genom att studera serieromanens historia försökte jag även få en bättre förståelse för varför ett medium som tidigare setts som barnsligt och oseriöst hade blivit så populärt för att behandla mörka självbiografiska ämnen. I och med att det fortfarande saknas studier om serieromanen som genre fick jag basera mina studier på egna iakttagelser och slutsatser. Jag försökte även reda ut varför jag själv hade dragits till serieformatet för att berätta min historia, och hur mitt eget skapande förändrades i mediet jämfört med mina tidigare verk som utförts i andra medium. Denna jämförelse inkluderade såväl mina illustrationer som mina texter. Jag kom till slutsatsen att serieformatet erbjöd bredare möjligheter än övriga medier, något som gagnade mitt skapande. Mitt skapande fick en större emotionell intensitet och med hjälp av serieteckningen kunde jag behandla ämnen öppnare och ärligare. Denna öppenhet är till stor del också varför jag tror att serieteckning lämpar sig så väl för självbiografiska verk.

LITTERATURLISTA

Bechdel, A. (2007). *Fun Home: A Family Tragicomic*. Boston: Mariner Books.

Buckley, D. (1999). *Strange Fascination: David Bowie: The Definite Story*. London: Virgin.

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (27.05.2020). *Autobiography*. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/art/autobiography-literature> [Hämtad 18.02.2021].

Comic Book Legal Defense Fund. (u.å.). *The Comics Code of 1954*. <http://cblddf.org/the-comics-code-of-1954/> [Hämtad 09.04.2021]

Curtis, D. (2014). *Touching from a Distance – Ian Curtis and Joy Division*. London: Faber & Faber.

Eisner, W. (1990). *Comics & Sequential Art*. Tamarac: Poorhouse Press.

Eisner, W. (2017). *A Contract with God and other Tenement Stories*. New York: W.W. Norton & Company.

Head, H. (29.05.2020). *Autobiography vs. Biography vs. Memoir*. Blurb Blog. <https://www.blurb.com/blog/memoirs-biographies-autobiographies/#:%7E:text=Simply%20put%2C%20a%20biography%20is,written%20by%20the%20person%20themselves.> [Hämtad 09.04.2021]

Hill, K. (24.09.2018). *Art Spiegelman, award-winning artist and writer of 'Maus,' to give free lecture at Gonzaga University.* The Spokesman Review. <https://www.spokesman.com/stories/2018/sep/23/art-spiegelman-award-winning-artist-and-writer-of/> [Hämtad 09.04.2021]

Kunzle, D. M. (u.å.). *Comic strip - The autobiographical graphic novel.* Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/art/comic-strip/The-autobiographical-graphic-novel> [Hämtad 09.04.2021]

Marnell, C. (2017). *How to Murder Your Life.* London: Ebury Press.

Moodysson, C. (2020). *Mörkt Album.* Stockholm: Ordfront.

Moodysson L. (2013). *Tolv Månader i Skugga.* Stockholm: Månpocket.

Schumacher, M. (2010). *Will Eisner: A Dreamer's Life in Comics.* New York: Bloomsbury USA.

Spiegelman, A. (2003). *The Complete Maus.* London: Penguin Books.

Spåman, L. (2011). *Misslyckat självmord i Mölndals bro.* Stockholm: Bonnier.

Weiner, S. (2012). *Faster than a Speeding Bullet: The Rise of the Graphic Novel.* New York: Nantier Beall Minoustiche Publishing.

